

תוכן

8	תקציר
9	מבוא
9	זיהוי ר' נתנאל
13	יהודי תימן במאה ה-12-רקע הסטורי וחברתי
15	פרק ראשון: תארי האל
15	האל הטרנסצנדנטי
15	טרנסצנדנטיה ישותית של האל
19	בין ההכרה והשפה לאל הטרנסצנדנטי
21	תורת התארים
21	דוד אלמקמץ
22	רס"ג- עצמות האל הבורא
26	רבינו בחיי אבן פקודה
26	מעצמות בוראת לעצמות ניאופלטונית
27	תארי שלילה
30	ר' נתנאל אל פיומי
32	בין איזוטריזם לאקזוטריזם
33	בין ההמון לאמת הפילוסופית
35	כתיבה איזוטרית בגן השכלים-תארי האל
39	פרק שני: חפץ רצון ומאמר
39	משמעויות מילת הבריאה "בן" בקוראן
39	[א] בריאה יש מיש
41	[ב] בריאה יש מאין
42	[ג] הדיבר האלוהי – בין נצחיות לבריאה
43	מאמר האל ב'תיאולוגיה של אריסטו' – הנוסח הארוך
45	האצלת השכל לפי אבן יעקוב סגסגאני, תמיד אלדין אלכרמאני ו'האחים הטהורים'
45	[א]. אבן יעקוב סגסגאני
48	[ב]. תמיד אלדין אלכרמאני

51	[ג]. האחים הטהורים
57	ר' נתנאל בירב פיומי
57	ר' נתנאל וכרמאני
63	ר' נתנאל וסיג'יסתאני
64	ר'-נתנאל ואחי הטהרה
67	פרק שלישי: שלב האנבעאת'
67	שלב ה'אנבעאת'
67	אחי הטהרה
69	כרמאני
70	ר' נתנאל
70	הקדמה-שיטה א
72	הקדמה: שיטה ב
73	שיטתו של ר' נתנאל
76	ר' נתנאל: רצף ותמורה
80	פרק רביעי: האדם - עולם קטן
80	מבוא
81	אחי הטהרה ואלע'זאלי
84	עיונים בתפיסות הוגים יהודיים
93	תפיסתו של ר' נתנאל אל פיומי
96	פרק חמישי: שלושת העולמות
96	כרמאני
101	ר' נתנאל
101	רובד א-המבנה הספרותי של הפרק השני
105	רובד ב - מספר ההקבלות בקטע ב' בפרק השני (אדם-עולם-תורה)
134	התורה והקוראן בגן השכלים
138	סיכום ומסקנות
139	נספח: ציטוטי קוראן ב'גן השכלים'
145	ביבליוגרפיה

145 ..... מקורות

146 ..... מחקרים

151 ..... ABSTRACT

תקציר

בעבודה זו אני מבקש לעסוק בציר הרצף והתמורה שקיים ר' נתנאל ב'גן השכלים' ביחס להוגים שקדמו לו-יהודים ושאינם יהודים. את הדיון בשאלה אערוך בשני מישורים, כאשר במישור הראשון אבדוק מה שימר ומה שינה ר' נתנאל במספר נושאים, ברמת הנושא. במישור השני, אבדוק את מידת הלימת השינוי-ככל שישנו- בין הנושאים השונים. מטבע הדברים, העיון בשאלה מחויב לא רק לכיוונו של הרצף או השינוי אלא גם לעוצמתו. לאחר ממצאי הפרקים השונים, אנסה לזהות את שיטתו של ר' נתנאל כמי שלצד היותו מנהיג קהילה במשבר- הפגין בקיאות מרשימה בפילוסופיה איזוטרית בתקופתו.

בפרק הראשון, אציג את הבעייה שבייחוס תארים לאל. לאחר מכן, אציג את שיטותיהם של דוד אלמקמן, רס"ג ורבינו בחיי. לאחר הצגת התייחסותו של ר' נתנאל לתארי האל, אציג לראשונה את האפשרות לקיומו של רובד איזוטרי בגן השכלים. להבנתי, אפשרות זו נתמכת בכל הנושאים שבחרתי בעבודה.

בפרק השני, אתמודד עם סוגיית היחס שבין האל לעולם. מבין הכינויים השונים ליחס זה ניכרים בגן השכלים הכינויים: אמר, משייה ו-אראדה (שתורגמו ע"י הרב קאפח ל: מאמר, חפץ ורצון). בפרק זה אציג את המתח בהגדרת היחס בין האל לעולם, כפי שתואר בקוראן ובתיאולוגיה הארוכה. לאחר מכן אציג את עמדותיהם של סיג'יסטני (נפ' 971) וכרמאני (נפ' 1021) ביחס לשאלת ה'אבדאע'. אחרי עמדתם של אחי הטהרה (מאה עשירית) אציג את עמדתו של ר' נתנאל.

בפרק השלישי, אציג את תפיסות ה'אנבעת' השונות-כלומר-את תפיסות ההאצלה (לאחר השכל הראשון) של אחי הטהרה וכרמאני. מכיוון שהעמדה של ר' נתנאל יצר הרכיבה בין אחי הטהרה לכרמאני, אנסה להסביר את המניע של ר' נתנאל להרכבה זו.

בפרק הרביעי, אדון בדימוי המיקרוקוסמי או בתפיסת 'האדם עולם קטן'. בפרק אדון בעיקר בשאלת ההתבוננות בהוגים שקדמו לר' נתנאל וגם בכאלו שהיו אחריו. הדיון בהתבוננות יעסוק בזווית שונות שלה, וינזה לזהות את מהות, מטרת ומושא ההתבוננות על פי ההוגים השונים. לאחר העיון המשווה-אציג את שיטתו של ר' נתנאל.

בפרק החמישי, אציג לראשונה קריאה אחרת של הפרק השני. פרק זה הוא הפרק הגדול ביותר בגן השכלים, ובו הקבלות רבות (כ-264 הקבלות) בין האדם התורה והעולם. בקריאה תמה לא ברור המניע של ר' נתנאל ליצירת הקבלות מרובות במקרים אחדים, ומנגד-להמנעות מהקבלות אחרות במספרים מסויימים. בפרק אציג את מודל שלושת העולמות של כרמאני, ואראה כיצד בנה ר' נתנאל את מודל שלושת העולמות שלו על בסיס המודל של כרמאני. הרובד הספרותי שיצר בפרק ומספרי ההקבלות אפשרו לו כתיבה איזוטרית של מסר פרטיקולרי-מנוגד למסר האוניברסלי הגלוי בגן השכלים. רמז נוסף למסר הפרטיקולרי הסמוי קיים בהתייחסותו של ר' נתנאל למשה רבינו כ'אדון המאיר'. ביטוי זה מנותח בנפרד בפרק זה.

כפי שאראה בסיכום, יש במסקנות הפרקים מגמה עקבית המזהה את גן השכלים כחיבור דיאלקטי עם רובד איזוטרי. המסרים המוצפנים ל ר' נתנאל לא הצליחו להגיע לבני תימן וההחמרה במצבם הביאה בסופו של דבר לפניית בנו-ר' יעקב בן נתנאל לעזרת הרמב"ם.

ABSTRACT

In this study I wish to deal with the line of sequence and change which sustained by Rabbi Nethaneal in Bustan al-Uqul in regard to thinkers who preceded him- jews and non jews. The discussion will be managed on two levels: on the first level I'll examine what has been kept and what has been changed by R. Nethaneal in few subjects - on the subject level. On the second level, I'll examine the adequacy measurement –as much as it exist- between the different subjects, concerning not only the direction of the sequence or change-but also its intensity. Summing the chapters conclusions I'll try to identify R. Nethaneal methodas one who besides being a jewish community leader in time of crisis, expressed an impressive expertise in an isoteric philosophy acoording to his time.

On the first chapter, I'll present the philosophical problem with relating attributes to God. Afterwards, I'll present the methods of Dawud Al-Muquamas, Sa'adya Gaon and Bahya ibn Pakuda. Following R. Nethaneal Attributes method, I'll present for the first time the option of isoteric levelin Bustan Al-Uqul. According to my point of view, this option supported by all the chapters on this study.

On the second chapter, I'll contend with the problem of the relation between God and the universe. Amongst the diverse names for this relation, the next are the conspicuous ones: Amr, Mashia and Irada (which translated by Rabbi Yosef Kappah to: Ma'amar, Hefetz and Ratzon). Next, I'll present the tension with defining God-Universe relation, as it has been described in the Quran and the Long Theology. Later on this chapter I'll present the positions of Sijistani (d.971) and Kirmani (d.1021) concerning the 'Ibda' question. Following the Brethern of Purity position, R. Nethaneal attitude will be shown.

On the third chapter, I'll show the different 'Inbia'th' methods, i.e. the different emanation theories (after the first mind) of the Brethern of Purity and Kirmani. As R. Nethaneal position had been synthesized them both-I'll try to explain R. Nethaneal motivation for this combination.

On the fourth chapter, I'll discuss the microcosmic image or i.e. the 'adam alam saghir' method. Mainly, this chapter will discuss the subject of contemplation according to thinkers who preceded R, Nethaneal and some who were after him. The discussion will handle the contemplation from few divese angles and will try to identify the essence aim and object of contemplation according to the different thinkers. Following the comparative reference –R. Nethaneal method will be presented.

On the fifth chapter I'll show initiaily another reading of the second chapter. This chapter is the longest one in the Bustan Al-Uqul, and it does contain many parallels (264 parallels) between human being the Tora and the Universe. Reading Innocently, R. Nethaneal motivation with increasing paralelles number in some cases and ignoring potential paralelles in others-doesn't make any sense. On this chapter I'll present the Kirmani's 'Three worlds

models', and show R. Nethaneal method had been built upon Kirmani's one. The literary level and the parallels numbers enabled him an isoterical writing of his particular theme- in contradiction with his universal revealed theme. Additionally, another hint for his particular theme can be found in R. Nethaneal relation to Moshe as the 'Illuminating Master'. This expression has been discussed separately on this chapter.

As I'll show in the summary, there can be found in the chapter a coherent conclusion which identifies 'Bustan Al-Uqul as a dialectic book with an isoteric level. Unfortunately, the concealed messages didn't succeed to reach the Yemen Jews so their status deteriorated and brought R. Nethaneal son-R. Ya'acov to apply to Rambam's moral support.